

ELŐZETES PÉCSI TANULSÁGOK

Idén Pécestt a IV. Játékfilm Szemlén a következő hat magyar produkció vesz részt a versenyben: *Csillagosok, katonák; Falak; Nyár a hegyen; Eltávozott nap; Bohóc a falon; Egy szerelem három éjszakája*. Ebben az esztendőben csak egyetlen zsűri, a társadalminak nevezett, nem filmszakemberekből álló bíráló bizottság működik Pécestt. A szakmai díjakat — a rendezés, az operatőri munka — a Filmművész Szövetség játékfilm-szakosztályának teljes tagsága titkos szavazással ítéli majd oda. S szavazni nemcsak a Pécestt vetítésre kerülő hat filmre lehet, hanem mind a húszra, amelyet az elmúlt évadban a mozik bemutatottak.

Mindez már tudomására juthatott az érdeklődőknek, arról azonban kevesebbet hallhattak: milyen nehéz volt idén a Szövetség elnökségének a hat filmet kiválasztania. Az első öt ugyanis azonnal megkapta az alapszabályokban előírt, minimálisan tízenegy szavazatot, de a hatodik helyre, az *Egy szerelem három éjszakáján* kívül másik négy film pályázott még, majdnem egyenlő eséllyel: a *Csend és kiáltás*, az *Ünnepnapok*, a *Keresztelő* és a *Fiúk a térről*. Végül is az elnökség, ismételt szavazás után, mint a legtöbb voksot elnyert filmet, hívta meg Pécsre az *Egy szerelem három éjszakáját*.

***

Minek egy szavazás körüli históriáról pletykálkodni? Szó sincs pletykáról; a szavazás titkos, de nem a végeredmény. S a végeredmény — a szavazáson elért számszerűsége túl — az, hogy ebben az évben tíz olyan magyar film készült, amelynek bemutatását a legjobbak között az elnökségben helyet foglaló művészek otthon, a lakásukon, a szavazólap kitöltésekor is többé-kevésbé jogosultnak tartották.

Tíz film a húszból. Vannak, akik azt tartják: sok is a jóból, már meg is ártott filmművészetünknek: a közönség ezért kerül a mozikat. Ez azonban pécsi vitatéma lehet, nem szeretnénk elébevágni, majd szól, akinek éppen ez fáj. Arról viszont

már most, Pécs előtt szólni érdemes, hogy tehát a magyar filmművészet új hulláma — új iskolája, termékeny időszaka, sikeres sorozata; mindenki válogathat a megjelölésben — tovább tart. Ha számba vesszük, mit írt a magyar kritika a pécsi szemle filmjeiről, meg a felsorolt másik négyről, mindenekelőtt a *Csillagosok, katonákról*, a *Falakról*, vagy akár a sok ellenvélemény mellett a *Csend és kiáltásról*, a *Nyár a hegyenről*, s még a *Fiúk a térről* című produkcióról is, akkor nem nagyon maradnak kétségeink, hogy szakmai közvéleményünk is úgy tartotta nyilván filmgyártásunknak ezt a felét — pontosan a feléről van szó —, mint amelyik tartani képes azt a színvonalat, amit az előző években önmaga számára meghatározott.

Külföldi fesztiválok díjaival, vagy különösen díjainak lehetőségeivel érvélni: manapság már kissé gyanús. Aki ilyen díjféléket szóba merészel hozni, arra úgy néz a nagyközönség, mint valami illatosított zsebkendőjű, monoklis, régimódi sznobra, aki ájuldozik az értelmetlenségeken. A filmszakma viszont a díjak felsorolását úgy fogadja, mint az elsőosztályost az anyukája, ha piros pontot, esetleg éppen papírból kivágott ötöt hozott haza az iskolából. Pedig akár becsüli valaki a fesztiválokat, akár nem, a világ filmtermésének java a fesztiválokon kerül a közvélemény elé.

Mire való megvédeni a fesztiválok díjait? Most arra, hogy bizonyíthassam: a pécsi szemle hat filmjéért a nemzetközi fesztiválok néha szinte verekedtek, s ahol éppen sikerült idén ezeket a versenyeket meg is tartani, onnan díjakkal jöttek haza. A Cannes-ban félbeszakadt fesztivál vendégei úgy utaztak szerteszét a világba, hogy a nagydíj legesélyesebb jelöltjének a *Csillagosok, katonákat* tartották. A *Bohóc a falon* Karlovy-Vary-ban, a *Nyár a hegyen* San Sebastianban, az *Egy szerelem három éjszakája* Mar del Platában kapott díjat. Pesaróban nincs díj, de komoly sikere volt itt az *Eltávozott napnak*. Velencében szinte „erőszakoskodtak”

a *Csend és kiáltás* és a *Falak* részvételeért.

Most legyünk büszkék, hogy Pécssett tulajdonképpen a fesztiválynertes filmek fesztiválját tarthatjuk immár második esztendeje? Ez sem ártana néha, különösen most, amikor teljesen indokolatlanul kísérelnek meg néha rossz hangulatot kelteni filmgyártásunk körül. A büszkélkedésnél persze hasznosabb, ha arra keressük a választ: meddig tarthat ez a hullám? Már csak azért is, mert az első pécsi szemle óta ez a viták refrénje. A kérdés persze néha más megfogalmazásban, néha más hangsúllyal — ki pesszimistán, ki előlegezett kárörömmel, ki aggódó féltéssel — tesz fel, de a lényeg marad. Pedig aki nem kedveli a jó-sok kéteshírű babérait, az nehezen szánhatja rá magát, hogy ilyen kérdésekre válaszoljon.

Maradjon hát a kérdés a magyar filmművészet *Damoklész-kardja*, amely ott lebeg a gyártás feje fölött, s ha nem vigyázunk, elszakad a kardot tartó hajsza! Ez sem látszik rokonszenves válasznak. Egyetlen megoldás marad: meg kellene vizsgálni eddigi sikereink okait. (Persze, a balsikerekét is, például azt, hogy az első tíz és a második tíz között, ahelyett, hogy csökkenne, miért növekszik a szakadék?)

Reméljük, erre a pécsi vita témája, amely a filmművészet társadalmi lehetőségeit és kötelességeit tartalmazza, s két előadója — Huszár Tibor és Gyertyán Ervin — megfelelő alkalmat ad. Előzetes hozzászólásként most csak annyit jegyeznek meg, hogy nem lenne jó bizonyos tehetségekről és azok jellegéről, vagy szervezeti kérdésekről vitatkozni. Az előbbi adott, s önmagában alkalmatlan minden vitára. Az utóbbin ugyan lehetne marakodni, de két évtized államcsinált filmgyártása a bizonyíték — a húszéves évfordulót is ünnepli Pécs —, hogy viszonylag kevés múlik a gyártás-szervezés, csoportrendszer és egyéb hasonló adminisztratív felálláson. Ha rosszmájúak akarnánk lenni, akkor idézhetnénk rendezőinket, akik azzal szokták vizsgáztatni magukat, hogy eddig még semmiféle gyári szisztéma sem tudta huzamosabban megakadályozni a jó filmek születését.

Miről érdemes hát vitatkozni? Nyilván a lényegről: egy ország szellemi, gazdasági, morális, politikai atmoszférája és a művészeknek önmagukkal szemben támasztott igényei milyen lehetőségeket biztosítanak a további sikerekhez? Mert ha az elmúlt három-öt év eredményeinek okait kutatjuk, akkor sok-sok fontos részlet mellett azt tapasztaljuk, hogy a leglényegesebb ez volt: egy ország társadalmi mozgása ívelt felfelé, s a magyar filmművészetben egyre többen akadtak, akik korábban nyugodt vizeken húzták magukat a silécükön, de most eldobták a vontatókötelet, s lovagolnak önállóan a hullámokon. Vállalva a vízbe pottyánás veszélyét is.

Elnézést a hasonlat túlzásáért, de a hullám, úgy látszik, már lassan filmtörténeti szakkifejezés lesz, s csábít a további hasonlatokra. Bár az ilyen képek sok tekintetben alkalmatlanok, hiszen például ez esetben sem fér mögé az a jelentős körülmény, hogy a magyar filmművészet fellendülése erőteljesen visszahatott a magyar szellemi élet alakulására is — ami megint csak megérne egyszer egy vitát.

Ám, ha a hasonlatnál maradunk, hogy tudniillik a társadalmi mozgás tetején „hagyják vitetni magukat” a filmművészek, akkor mit lehet ezen vitatkozni? — merülhet fel a jogos ellenvetés. Addig tart a jó filmek korszaka, míg a társadalmi mozgás, előrehaladás energiái emelik. Ebben van igazság, de itt is kiderülnek a hasonlatok gyengeségei. Igaz, hogy a filmművészet önmagában nem perdöntő elem abban, hogy az új gazdaságirányítás bevezetése nyomán milyen gazdasági, majd remélhetőleg szellemi és társadalmi energiák alakítják tovább országunk arcát — de nem is elhanyagolható elem. S ami méginkább ide tartozik: mire vállalkoznak a művészek filmjeikben, hol szabják meg saját társadalomalakító, formáló igényeik határát? Ezek talán a lehető legizgalmasabb vitakérdések. A pécsi hat film, a már említett másik négy, s remélhetőleg, az ősbemutatók sora is alkalmas lesz e kérdések megtárgyalására.

BERNÁTH LÁSZLÓ